

POSTANOWIENIE

Dnia 23 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba

w sprawie z wniosku E. B. i M. F.
przy uczestnictwie A. D. , G. D. , M. D. , J. K. , J. K. i M. Ż.
o dział spadku,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 czerwca 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej uczestnika A. D.
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. akt II Ca (...),

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) zasądza od uczestnika A. D. na rzecz wnioskodawców E. B. i M. F. oraz uczestników J. K. , J. K. oraz M. Ż. kwoty po 1350 (jeden tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych na rzecz każdego z nich tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 24 kwietnia 2019 r. Sąd Okręgowy w K. orzekając na skutek apelacji wnioskodawców E. B. i M. F. oraz uczestnika A. D. zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w K. zapadłe w sprawie o zniesienie współwłasności i dział spadku po M. K. w ten tylko sposób, że uwzględniając apelację wnioskodawców zmodyfikował punkt VI zaskarżonego postanowienia dotyczący orzeczenia o zwrocie nakładów na rzecz uczestnika A. D. , oddalił

apelację uczestnika A. D. w całości i rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego.

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez uczestnika A. D. . Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał, że w sprawie zachodzi konieczność wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości oraz wywołujących rozbieżności w orzecznictwie tj. art. 618 k.p.c. wyrażająca się występowaniem zagadnień prawnych, które wymagają odpowiedzi na następujące pytania:

1. „czy w postępowaniu o dział spadku jego uczestnik jest uprawniony do zgłoszenia żądań, o których mowa w art. 618 § 1 k.p.c. jedynie do momentu zamknięcia rozprawy przed Sądem pierwszej instancji, czy też może uczynić to na późniejszym etapie postępowania np. w apelacji bądź na dalszym etapie postępowania apelacyjnego?”,

2. „w wypadku przyjęcia ograniczenia czasowego w zgłaszaniu żądań o których mowa w art. 618 § 1 k.p.c. do momentu zamknięcia rozprawy przed Sądem pierwszej instancji, czy ograniczenie to dotyczy wszystkich żądań wymienionych w tym przepisie tj. żądań w zakresie sporów o prawo żądania zniesienia współwłasności, żądań w zakresie sporów o prawo własności oraz wzajemnych roszczeń współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy, czy też jedynie ostatniej z wymienionej kategorii spraw?”,

3. „w wypadku przyjęcia ograniczenia czasowego w zgłaszaniu żądań, o których mowa w art. 618 § 1 k.p.c. do momentu zamknięcia rozprawy przed Sądem pierwszej instancji, czy zakaz ten stanowi bezwzględną prekluzję w tym zakresie, niezależnie od jakichkolwiek okoliczności procesowych, czy też z uwagi na szczególne okoliczności możliwe jest zgłoszenie takiego zarzutu na dalszym etapie postępowania?”

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawcy oraz uczestnicy M. Ż., J. K. i J. K. wniesli o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżących, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11 i z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151).

Oparcie z kolei wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Skarżącego obciążał obowiązek przedstawienia odrębnej i pogłębionej argumentacji jurystycznej wskazującej na zaistnienie powołanej okoliczności uzasadniającej przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, zawierającej szczegółowy opis tego, na czym polegają poważne wątpliwości interpretacyjne wraz z podaniem doktrynalnego lub orzeczniczego źródła tych wątpliwości. Ponadto, ze względu na publiczne cele, jakie ma do

spełnienia rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej, skarżący powinien także wykazać celowość dokonania wykładni przepisu przez Sąd Najwyższy ze względu na potrzeby praktyki sądowej. Nie istnieje przy tym potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2015 r., I PK 4/15, niepubl., z dnia 23 kwietnia 2015 r., I CSK 691/14, niepubl., z dnia 17 marca 2015 r., I PK 4/15, niepubl., i z dnia 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, niepubl.).

Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania nie spełnia tych wymagań.

Spory objęte regulacją art. 618 k.p.c. obejmują: prawo żądania zniesienia współwłasności, prawo własności oraz wzajemne roszczenia współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy.

W odniesieniu do sporów dotyczących prawa własności (spór między współwłaścicielami, którego rozstrzygnięcie może przesądzić, że osoba występująca jako współwłaściciel rzeczy nie jest w ogóle współwłaścicielem lub, że przysługujący jej udział ma inną wysokość niż deklarowana) to dorobek judykatury Sądu Najwyższego w tym przedmiocie jest bogaty i przyjmuje się, że kognicja sądu prowadzącego sprawę o zniesienie współwłasności (dział spadku) obejmuje także spory wynikające z zarzutu któregośkolwiek ze współwłaścicieli, że doszło do nabycia własności rzeczy objętej postępowaniem w drodze zasiedzenia, przemilczenia, uwłaszczenia (por. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1969 r., III CZP 12/69, OSNCP 1970, nr 3, poz. 39, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 1979 r., III CZP 1/79, OSNCP 1979, nr 12, poz. 229, z dnia 29 stycznia 1993 r., III CZP 175/92, OSNC 1993, nr 6, poz. 111, z dnia 19 grudnia 1986, III CZP 82/96, OSNC 1988, nr 1, poz. 9 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 1981 r., I CZ 101/81, OSNCP 1982, nr 11-12, poz. 172).

Żądanie stwierdzenia, że jeden ze spadkobierców (jego poprzedników prawnych) nabył przez zasiedzenie (uwłaszczenie) nieruchomości wchodzącą w skład spadku, co uniemożliwia dokonanie jej podziału (zniesienia współwłasności)

pośród wszystkich uprawnionych, należy zgłosić w postępowaniu o dział spadku pod rygorem z art. 618 § 3 k.p.c. Zarzut spadkobiercy, że stał się właścicielem takiej nieruchomości na podstawie przepisów o zasiedzeniu, zmierza w istocie do osiągnięcia takiego samego skutku, wobec czego zarzut ten należy potraktować jako wniosek o stwierdzenie zasiedzenia i - po stosownym uzupełnieniu go w miarę potrzeby – rozpoznać w postępowaniu działowym, jeżeli w tym przedmiocie nie orzeczono już w odrębnym postępowaniu. Konieczność rozpoznania tego wniosku w postępowaniu o dział spadku powoduje, że traci on swoją odrębność procesową, wtapiając się w to postępowanie (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 1981 r., OSNCP 1982, nr 11-12, poz. 172 i z dnia 26 marca 2002 r., IV CKN 38/01, niepubl.). Sąd prowadzący sprawę o dział spadku rozstrzyga wniosek (zarzut) zmierzający do uzyskania stwierdzenia zasiedzenia nieruchomości spadkowej bądź w postanowieniu wstępnym (art. 685 k.p.c.), bądź w sentencji postanowienia działowego. Jeżeli kwestia zasiedzenia jest między uczestnikami sporna, z reguły wskazane jest wydanie postanowienia wstępnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2002 r., IV CSK 38/01, niepubl.).

W orzecnictwie Sądu Najwyższego zdecydowanie dominuje pogląd, że żądania, które wymagają zgłoszenia przez uczestnika postępowania odpowiedniego roszczenia (np. stwierdzenie zasiedzenia, uwłaszczenia, uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, zobowiązania do złożenia oświadczenia woli, rozliczenia nakładów, wydatków) powinny być zgłoszone najpóźniej do momentu zamknięcia rozprawy przed sądem pierwszej instancji (art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 i 383 k.p.c.), wyjątkowo zaś mogą być podniesione w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, ale tylko wówczas gdy roszczenia te stały się skuteczne albo wymagalne w trakcie postępowania międzyinstancyjnego (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1961 r., IV CO 15/61, OSNCP 1963, nr 1, poz. 3 i z dnia 27 czerwca 1969 r., III CZP 34/69, OSPiKA 1970, z. 5, poz. 94 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 października 1969 r., II CKN 395/69, niepubl., z dnia 27 stycznia 1970 r., III CRN 527/69, OSNCP 1970, nr 9, poz. 164, z dnia 16 października 1997 r., II CKN 395/97, niepubl., z dnia 26 marca 2004 r., IV CK

209/03, niepubl., z dnia 5 marca 2008 r., V CSK 447/07, niepubl., z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10, niepubl., z dnia 9.12.2014 r., III CSK 351/13, niepubl., z dnia 29 stycznia 2016 r., II CSK 82/15, niepubl., z dnia 6 kwietnia 2016 r., IV CZ 140/16, niepubl., i z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 593/15, niepubl.).

Odmienne stanowisko Sąd Najwyższy wyraził w postanowieniu z dnia 30 października 1969 r., II CR 372/69, (OSPİKA 1970, nr 9, poz. 193), spotkało się ono jednak z powszechną krytyką w nauce prawa i nie było kontynuowane w dalszym orzecznictwie. Podkreślenia wymaga, że akceptacja dopuszczalności zgłoszenia po raz pierwszy wniosku o stwierdzenie zasiedzenia (uwłaszczenia) w postępowaniu apelacyjnym wbrew treści art. 383 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., z odwołaniem do odmienności postępowania o zniesienie współwłasności (działu spadku), budziłaby zasadnicze wątpliwości z perspektywy zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji). O okolicznościach procesowych w których wniosek taki może zostać zgłoszony po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym rozstrzyga natomiast art. 383 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd prowadzący postępowanie o zniesienie współwłasności ma natomiast obowiązek zbadania z urzędu, czy między współwłaścicielami (współspadkobiercami) nie toczy się jakakolwiek inna sprawa należąca do wskazanych w art. 618 § 1 k.p.c. kategorii, zaś sąd prowadzący jakakolwiek sprawę wymienioną w art. 618 § 1 k.p.c. powinien ustalić, czy między stronami nie toczy się sprawa o zniesienie współwłasności (działu spadku), i podjąć właściwą decyzję procesową (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2014 r., I CSK 626/13, niepubl.).

Nie można się również zgodzić ze skarżącym, że orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące niedopuszczalności zgłoszenia po raz pierwszych w postępowaniu apelacyjnym roszczeń o których mowa w art. 618 § 1 k.p.c. dotyczyły wyłącznie wzajemnych roszczeń współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2016 r., IV CZ 140/16 i z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10).

W okolicznościach sprawy w których wniesiono skargę nie zachodzi zatem potrzeba ponownej wypowiedzi Sądu Najwyższego w tym przedmiocie.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że skarżący zgodnie z wyżej przytoczonym orzecznictwem Sądu Najwyższego zgłosił przed Sądem pierwszej instancji wniosek o stwierdzenie zasiedzenia udziału 8/9 części we własności działki [...]6, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr KR (...), a Sąd Rejonowy w K. postanowieniem wstępnym z dnia 17 grudnia 2010 r. wniosek oddalił (k. 479). Postanowieniem z dnia 21 września 2011 r. została natomiast przez Sąd Okręgowy w K. oddalona apelacja skarżącego (k. 530).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 520 § 3 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 3 i § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015, poz. 1800, ze zm.). Między wnioskodawcami oraz uczestnikami M. Ż., J. K. i J. K. istnieje współuczestnictwo formalne, jednak reprezentował ich jeden pełnomocnik, a jego czynności zważywszy na charakter sprawy były w odniesieniu do wszystkich reprezentowanych mocodawców takie same i jako takie nie wymagały zwiększonego nakładu pracy pełnomocnika, co uzasadniało obniżenie kosztów zastępstwa w postępowaniu kasacyjnym o połowę (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2015 r., III CZP 29/15, OSNC 2016, nr 6, poz. 69 i z dnia 8 października 2015 r., III CZP 58/15, OSNC 2016, nr 10, poz. 113).

aj